

опанування засобами самонавчання, самоорганізації, самовдосконалення, актуалізація потреби в гуманістично спрямованій професійній самореалізації), діяльнісно-творчий (розвиток професійно-педагогічних умінь, які визначають операційно-процесуальний план механізму професійної самореалізації майбутнього вчителя).

В даному контексті перспективною є розробка і поширення в системі вищої педагогічної освіти технологій самопроєктування і проєктування особистого професійно-діяльнісного поля. Підготовка майбутніх педагогів через використання таких технологій створює можливість звертатися до того в особистості, що представляє найбільшу цінність для людини. Освіта, яка звернена до особистісних цінностей, більш ефективна з гуманістичної точки зору. Вона спрямовує студента до самостійної роботи над будівництвом своєї особистості і власної професійної діяльності, розвиваючи те, що найбільш чутливе до розвитку; посилює тяжіння майбутніх педагогів до виготовлення власних підходів, методів, прийомів виховання і навчання, які поєднують в собі прагнення до професійної своєрідності і бажання самореалізації в умовах власноруч розробленої педагогічної системи.

Прикладом інноваційної моделі підготовки майбутніх педагогів до продуктивної самореалізації в професії виступає проєктна модель, яка налаштована на побудову індивідуальних траєкторій професійного розвитку. Вона формується як проєктно-ігрова, в якій освіта будується як простір випереджувального імітаційного проєгування різних ситуацій, в ході якої готуються професіонали, здатні створювати нові норми і зразки, нові типи і структури діяльності.

О.В.Пахомова

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ФАХІВЦЯ В КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВИЩИХ ПРОФЕСІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

В статтє рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности будущих специалистов в контексте компетентного подхода, анализируется широкий спектр точек зрения на проблему его внедрения и результаты,

исследуется структура и основные элементы профессиональной компетентности будущих специалистов.

This article considers the problem of formation of the professional competence of future specialists in the context of realization of the Competence-Based Approach in the higher professional school. It reveals the main points of view on its introduction and its results; it studies the structure and the main constituents of the professional competence of future specialists.

Сучасне суспільство перебуває в процесі швидких змін у всіх сферах життя, а освіта чутливо реагує на практично некеровані і не прогнозовані суспільні перетворення і трансформації. Протягом останніх десятиліть у більшості розвинутих країн світу і в Україні також змінювалася суспільна парадигма від технократичної до індустріальної і потім до інформаційної [9, с.6].

Інтегральним показником якості (постановка проблеми) в контексті впровадження компетентнісного підходу у вищих професійних закладах освіти є компетентність. Головним стимулом для розвитку зусиль у галузі компетентнісного підходу в освіті стали вимоги бізнесу і підприємництва. На думку сучасних педагогів, саме набуття життєвоважливих і професійних компетентностей надасть майбутньому фахівцю можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти. Набуття знань, умінь і навичок, спрямоване на вдосконалення професійної компетентності, сприятиме інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Компетентнісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром шкіл зарубіжжя і породив безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівнях різних країн [9, с.7].

Поняття “компетентність”, “компетенція”, “компетентнісна освіта”, “освітня компетенція” (загальний аналіз останніх досліджень і публікацій) з’явилися у науковій літературі із зарубіжних джерел, де їх широко вживають і досліджують вже понад сорок років. Поняття “компетенція” у зарубіжній педагогічній науці вживається з кінця 1960 – початку 1970 років, саме тоді зароджується новий напрямок – компетентнісний підхід в освіті (competence-based education (CBE)). Введення в середині 80-х років ХХ сторіччя у професійну освіту окрім традиційних знань, вмінь і навичок нових освітніх категорій, чи як ще їх називають освітніх конструктів [3], компетентностей, компетенцій і

ключових кваліфікацій було науково обґрунтовано вченими країн Європейського Союзу (Д.Мертенс, Б.Оскарсон, А.Шелтон, Р.Бадер, Саймон Шо та ін.).

Проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців присвячені праці українських дослідників О.В.Овчарук, О.І.Пометун, О.І.Локшиною, О.Я.Савченко, С.Є.Трабачевої, Л.І.Паращенко. У російській педагогічній і психологічній літературі вивченням питання компетентності займалися В.І.Байденко, А.К.Маркова, Н.В.Кузьміна, Б.Д.Ельконін, В.В.Серіков, А.В.Хуторський, В.Д.Шадріков, І.А.Зимняя, Г.І.Ібрагімов, Ю.Г.Татур, Є.Ф.Зеєр, І.І.Риданова, І.С.Якиманська, В.А.Кальней, А.М.Новікова, М.В.Пожарська, С.Є.Шишов. Серед новітніх досліджень з проблеми формування професійної компетентності слід зазначити роботи В.А.Адольфа, В.А.Болотова, В.Н.Введенського, К.Б.Віаніс-Трофименко, Є.Ф.Зеєра, І.О.Зимньої, М.І.Лук'янової, О.В.Морозова, В.В.Серікова, Н.Ю.Сенягіної, В.Я.Синенко, Т.М.Сорокіної, А.В.Хуторського, Д.В.Чернілевського, Д.Б.Ельконіна.

І.А.Зимняя виділяє три етапи розвитку компетентнісного підходу [5, с.34-35]:

I етап (1960-1970 р.р.) характеризується введенням у науковий апарат категорії “компетентність”, створенням передумов розгалуження понять компетентність і компетенція.

II етап (1970-1990 р.р.) означився використанням категорії “компетентність” у теорії та практиці навчання мови (нерідної), а також у сфері керівництва і менеджменту. Закордонні та вітчизняні дослідники виділяють різні компетентності/компетенції для різних видів діяльності. Так, Джон Равен виокремлює 37 видів компетентностей.

III етап дослідження компетентності як наукової категорії стосовно освіти починається з 1990 р., характеризується появою робіт А.К.Маркової, Н.В.Кузьміної, Л.М.Мітіної, Л.П.Алексєєвої та ін. У зарубіжній освітній практиці окреслюється коло компетенцій, які розглядаються як бажаний результат освіти. У доповіді міжнародній комісії з освіти для XXI сторіччя “Освіта: приховані скарби” Жак Делор сформулював “чотири фундаментальні стовпи, на яких базується освіта: вміння жити, вміння працювати, вміння жити разом, вміння вчитися” [2]. А у 1996 р. в м. Берні було визначено поняття ключових компетенцій (key competencies), яке на думку Ради Європи, є суттєвим для реформ освіти.

Метою даної статті є аналіз останніх наукових досліджень з проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців в контексті реалізації компетентнісного підходу у вищій професійній освіті.

Резюмуючи (виклад основного змісту публікації) думки авторів означеного підходу (В.І.Байденко, Є.Ф.Зєєр, Є.Симонюк, А.Г.Бермус, Г.І.Ібрагімов), можна розглядати компетентнісний підхід як пріоритетну орієнтацію на цілі освіти, а саме: навченість, самодетермінація, самоактуалізація, соціалізація і розвиток особистості. Таким чином, мета сучасної вищої професійної освіти має трьохкомпонентний характер:

- в професійній галузі – професійна компетентність;
- в суспільному житті – успішна соціалізація особистості (соціальна компетентність);
- в особистісній сфері – усвідомлення власної самоцінності, прояв рефлексії й активності у цілепокладанні і у діяльності в цілому, самовизначення.

Отже, компетентнісний підхід розглядається науковцями “як сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбір змісту освіти, організація освітнього простору і оцінка освітніх результатів” [8, с.3]. “Компетентнісний підхід – це спроба привести у відповідність школу до потреб ринку праці. Підхід, який акцентує увагу на результаті освіти, у якості результату розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти у різних ситуаціях” [7, с.3].

Логіка реалізації завдань нашої статті вимагає аналізу визначення базових понять компетентнісного підходу – компетенція і компетентність. Згідно з означенням Міжнародного департаменту стандартів навчання, досягнень та освіти (International Board of Standards for Training Performance and Instruction (IBSTRI)) компетентність визначається як спроможність кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу, яка містить набір знань, навичок і ставлень, що дають змогу особистості діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професійній галузі або у певній діяльності [12]. Експерти програми “DeSeCo” (Визначення та відбір компетентностей: теоретичні і концептуальні засади 1997р.) визначають поняття компетентності як здатність успішно задовольнити індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. [9, с.10]

Відомий російський науковець, доктор педагогічних наук МПІА А.В.Хуторський визначає компетентність як відчужену, наперед

задану соціальну вимогу або норму до освітньої підготовки учня, необхідну для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері. Компетенція включає сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, вмінь, навичок, засобів діяльності), які задані по відношенню до певного кола предметів й процесів, та які є необхідними для якісної продуктивної діяльності по відношенню до них. А.В.Хуторський розглядає компетентність через компетенцію, а саме як володіння особою певною компетенцією, яка також включає її особистісне відношення до неї і предмету діяльності. Компетентність – це вже сукупність якостей (ціннісно-смыслових орієнтацій, знань, вмінь, навичок, здібностей), обумовлених досвідом його діяльності в певній соціально і особистісно заданій сфері [10].

І.А.Зимня розглядає компетентність як “актуальну особистісну якість, що формується, яка базується на знаннях, інтелектуально і особистісно-зумовлену соціально-професійну характеристику людини, її особисту якість” [6].

С.Ф.Зеєр наголошує на тому, що компетентність – це сукупність (система) знань у дії, це зміст узагальнених теоретичних і емпіричних знань, які представлені у формі понять, принципів, змістообразуючих положень. Компетенції, розглядаються ним як узагальнені засоби дії, які забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності [4].

С.Є. Шишов, В.А.Кальней зазначають, що “компетенція – це загальна здібність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, які набуті завдяки навчанню. Компетенція не може бути визначена через певну суму знань і вмінь, оскільки значна роль у її застосуванні належить обставинам. Компетентність особистості становить сукупність ключових компетенцій, особливо актуальних для демократичного суспільства і розвитку ринкової економіки” [11, с.79].

Аналізуючи цілий рід тлумачень і визначень базових понять – компетенція і компетентність, можна зробити висновок, що ці поняття досить не ясно визначені, і не проведене їх чітке розмежування, а деякі вчені їх не розділяють взагалі (І.А.Зимня, А.К.Маркова). Ми виокремлюємо декілька загальних характеристик: діяльнісну і особистісну складові компетентності, а також зміст у ній соціальних, професійних, культурних вимог і стандартів.

Резюмуючи останні дослідження з проблеми професійної компетентності майбутніх фахівців ми виділяємо такі її суттєві складові:

- актуальна кваліфікованість: знання, вміння, навички з професійної галузі, здібності продуктивного володіння сучасними ІКТ, які є необхідними і достатніми для професійної діяльності;
- когнітивна готовність: вміння на діяльнісному рівні опанувати нові знання, інструментарій, ІКТ; здатність до успішного пошуку і освоєння, використання необхідної і достатньої наукової інформації, вміння вчитися та вчити інших;
- комунікативна підготовленість: володіння рідною та іноземною мовами, здатність використовувати понятійний апарат суміжних наук і галузей, вміння професійно спілкуватися;
- креативна підготовленість: здатність до пошуку принципово нових підходів до рішення відомих задач і вирішення принципово нових задач як у професійній сфері, так і в сумісних галузях;
- розуміння тенденцій і основних напрямків розвитку професійної галузі і технічної сфери в цілому у співвідношенні з духовними, політичними, соціальними та економічними процесами;
- позитивне відношення до своєї професійної діяльності: готовність і прагнення до професійного вдосконалення, корпоративна самоідентифікація та позиціонування;
- стійкі та здатні для розвитку професійно значущі особистісні якості: відповідальність, цілеспрямованість, толерантність, самокритичність, висока самооцінка, рішучість.

Не викликає сумніву, що професійні компетентність майбутніх фахівців має формуватися у контексті компетентнісного підходу у вищих професійних навчальних закладах. Як зазначає А.В.Хуторський, введення поняття “компетентності” у практику навчання дозволить вирішити типову проблему вищої професійної освіти, коли оволодівши набором теоретичних знань, випускник ВНЗ зазнає значні труднощі в їх реалізації у процесі вирішення конкретних задач чи проблемних ситуацій. Учбовий процес повинен як найблище моделювати відповідні сторони майбутньої професійної діяльності, іноді через неузгодженість затребуваних якостей особистості в учбовім процесі і практичній діяльності, колишній студент-відмінник відстає в професійному і кар’єрному рості від студента, який вчився посередньо.

В Україні вже зроблено перші кроки для запровадження компетентнісного підходу в національну освіту. Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук за підтримки Програми розвитку ООН провели плідну роботу з добору та визначення ключових компетентностей для України. Стартував процес подальшої

імплементатії компетентнісного виміру з урахуванням національних напрацювань та міжнародного досвіду.

Реалізація компетентнісного підходу у вищій професійній освіті буде сприяти досягненню її головної мети – підготовці кваліфікованого спеціаліста відповідного рівня й профілю, конкурентоспроможного на ринку праці, вільно володіючого своєю професією і орієнтованого в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної праці за спеціальністю на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного росту, соціальній і професійній мобільності, тобто професійно компетентного фахівця.

Література

1. Бермус А.Г. Проблемы и перспективы реализации компетентностного подхода в образовании // (электронный ресурс) 02.05.2007 <http://www.bestreferat.ru/referat-78164.html>.
2. Доклад международной комиссии по образованию, представленный ЮНЕСКО “Образование: сокрытое сокровище”. – М.: ЮНЕСКО, 1997.
3. Зеер Э.Ф., Симанюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования // Высшее образование в России. – 2005. – №4. – С.23-30.
4. Зеер Э.Ф. Компетентностный подход у образованию (электронный ресурс) <http://www.urogau.ru/konf2005.php?mode>.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – №5. – С.34-42.
6. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2006. – 4 мая. // <http://www.eidos.ru/journal/2006/0504.htm>.
7. Иванов Д.А., Митрофанов К.Г., Соколова О.В. компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий. Учебно-методическое пособие. – М.: АПКИПРО, 2003. – 101 с.
8. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – №5. – С.3-12.
9. Овчарук О.В. Развитие компетентнісного підходу: стратегічні перспективи міжнародної спільноти // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та міжнародні перспективи. Колективна монографія / Під заг.ред. О.В.Овчарук. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С.6-16.

10. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования.// Народное образование. – 2003. – №3. – С 58-64.
11. Шишов С.С., Кальней В.Л. Мониторинг качества образования в школе. М.: Педагогическое общество. – 1999. – 320 – С. 79.
12. Spector, J.Michael-de la Teja, Peana. ERIC Clearing-house on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. – P.1-3.

Л.В.Петько

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ ДЕТЕРМІНАТ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ

У статті окреслюється розуміння відповідальності як однієї з моральних якостей особистості школярів шляхом залучення їх до туристсько-краєзнавчої роботи, проектування особистісного розвитку учня загальноосвітнього навчального закладу.

The article is discovered understanding of „responsibility” of teenager’s personality in process of touristic activity in the educational process in the comprehensive school.

За мету нашої статті ми ставили: здійснити теоретичний огляд наукових досліджень й уточнення змісту відповідальності особистості підлітка, що стимулюється в процесі туристсько-краєзнавчої діяльності, а також зробити порівняльні характеристики внутрішньоособистісних детермінант: відповідальності, ініціативності, самостійності та комунікативності.

Для різностороннього формування особистості підліткового віку важливо оптимальне поєднання ініціативи і відповідальності: без діяльної відповідальної реалізації ініціатива залишається важливим, але нереалізованим потенціалом особистості, а відповідальність без творчої ініціативи залишається лише старанністю.

Відповідальність – самостійне, добровільне здійснення необхідності в межах і формах, що визначені особистістю. Вона виступає як ідеальне моделювання людиною відповідальної ситуації, її межі і рівня складності [1, с.6], що охоплює в собі ряд якостей: самостійність, незалежність, упевненість, рішучість, наполегливість та інші. “Відповідальність є пробний камінь і основний критерій